

BM ve AB Çerçevesinde Kıbrıs Sorununa Güncel Bir Bakış

Hasan DURAN*

Özet: Kıbrıs'ta II. Dünya Savaşı'ndan sonra iki taraf arasında başlayan soruna çözüm arayışları da yıllardır devam etmektedir. 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti soruna çözüm olmamıştır. 1974'te Ada fiilen ikiye bölünmüş, Güneyde Rumlar, Kuzeyde de Türkler kalmıştır. İkiye bölünmüşlüğü ortadan kaldırmak için yapılan girişimler de sonuçsuz kalmıştır. AB'nin, 2004 yılında, Rum tarafını Ada'nın tümünün temsilcisi olarak tam üyeliğe kabul etmesi, BM Annan Planı'nı da etkisizleştirmiştir. Çalışmada bu süreç genel hatlarıyla ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kıbrıs Sorunu – BM ve Kıbrıs – Kıbrıs'ta Taraflar -Annan Planı – AB ve Kıbrıs

A Contemporary Look into the Cyprus Conflict and the Involvement of UN and EU

Abstract: The search for a solution to end the conflict between two sides in Cyprus has continued since the World War II. The establishment of the Republic of Cyprus was an unsuccessful attempt. In 1974 the Island was de facto divided; the Greek Cypriots remained in the southern part while Turkish Cypriots remained in The North. To this date, efforts to end this division have produced little outcome. The EU's acceptance of Greek Cyprus as the representative of the whole Island has made UN Annan Plan redundant. In this study, the process mentioned above is examined with due detail and special attention is paid to the UN and EU's involvement.

Keywords: Cyprus Issue – UN and Cyprus – Cyprus Sides- Annan Plan – EU and Cyprus

GİRİŞ

Kıbrıs'ın bugüne kadar önemli olmasının altında yatan sebep, sahip olduğu coğrafi konumudur. Akdeniz'de Sicilya ve Sardunya'dan sonra üçüncü büyük ada olan Kıbrıs, üç temel Akdeniz yolu üzerine açık bulunmaktadır. “Ege ve Marmara denizleri ile Karadeniz'e açılan deniz yolu, Batı Akdeniz ve Süveyş Kanalı vasıtasıyla Kızıldeniz'e, Akdeniz'den Mezopotamya üzerinden İran Körfezi'ne uzanması, Kıbrıs'ı stratejik açıdan konumunu belirtmekte yeterli olmaktadır”(Bozkurt ve Demirel, 2004: 5). Kıbrıs, sahip olduğu jeopolitik konum sayesinde Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'i, Süveyş Kanalı'nı, bu bölgeden geçen bütün deniz ve hava yollarını, Kızıldeniz ile İran Körfezi'nin tamamını

*Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi İİBF

kontrol edebilecek durumdadır” (Olgun, 1991: 4).

1878'den beri Ada'nın yönetimini elinde bulunduran İngiltere, (Bozkurt, 2002: 39-40),¹ 1950'li yıllarda Ada'da iki halk arasında başlayan olaylara ek olarak ve ülkesinde hükümet değişikliğinin olması -muhafazakârların iş başına gelmesi- ve yeni hükümetin Kıbrıs sorununa çözüm bulmak isteme çabalarının da etkisiyle 1960 yılında bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur.

1959 Londra, Zürih ve Garanti Anlaşmaları ile Kıbrıslı Türklere tanınan haklar gene Yunanistan'ın kışkırtması ve 1963 Kanlı Noel saldırıları ile görmezden gelinmeye çalışılmıştır. Bunun üzerine Türkiye bu antlaşmalarla kendisine verilen hakkı kullanmış ve 1974'te Kıbrıs'a iki askeri müdahalede bulunmuştur. Avrupalı devletler her ne kadar Türkiye'yi işgalci olarak adlandırsa da Türkiye o dönemde adayı bölmek yerine sadece Kıbrıslı Türk ve Hıristiyanların güvenliğini sağlamayı amaçlamıştır. Bundan sonra yapılan görüşmelerden herhangi bir sonuç alınamayınca da 1983 yılında KKTC kurulmuştur.

Garanti Anlaşmasınının 1. maddesine göre Kıbrıs Cumhuriyetinin, hiçbir birliğe girme hakkı olmamasına rağmen, GKRY, bütün ada adına, 1990 Temmuzunda AB üyeliğine başvurmuş ve Aralık 1997 Lüksemburg zirvesinde de tam üyelik için adaylığı kabul edilmiştir. Annan Planı ile sorunun çözülüp Kıbrıs'ın AB'ne katılması amacı güdülmüştür. 24.04.2004 tarihinde yapılan referandum ile Rumlardan “Hayır”, Türklere “Evet” cevabının çıkması, tüm dünyaya uzlaşmaz tutum içinde olan kesimin Rumlara olduğunu göstermiştir.

KIBRIS SORUNU VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Her ne kadar Kıbrıs sorunu Genel Kurul gündemine 1954 yılında girmişse de aslında Yunanistan ve Kıbrıs Rumları bu konuda daha önceleri de çeşitli çabalarda bulundular. Enosis düşüncesi ile 1950 yılında Kıbrıslı Rumlar kaderlerini kendileri tayin edebilmek amacıyla BM Genel Sekreterliğine sunmuşlardı. Birinci Komite'de büyük imparatorluklara zarar vermeden kendi kaderlerini tayin ilkesi kabul edilmişti. 1953 yılında benzer tutum devam ederken, Yunanistan 16 Ağustos 1954 tarihinde BM'ye “Halkların hak ettiği ve kendi kaderlerini tayin ilkesinin BM'nin gözetimi altında Kıbrıs halkına uygulanması” adı altında IX. Dönem Genel Kurulu gündemine alınması için başvurmuştur (Sönmezoğlu, 1991: 42).

Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra 1960 yılı içerisinde BM'ye üye oldu. İlk defa 1964 yılında BM Güvenlik Konseyinin aldığı 186 sayılı kararla gündemde yer almaya başladı ve o günden bu yana önemli bir gündem maddesi olmaya

¹ İkinci Dünya Savaşından sonra İngiltere Kıbrıs'ta uyguladığı baskı ve sıkıyönetim politikasını gevşetmeye başlamış ve özerk bir yönetim oluşturmak istemiştir. Bu nedenle peş peşe planlar hazırlamıştır. Planların ortak özelliği İngiliz egemenliğinin devamını sağlamaya yönelik olmasıydı.

devam etti. Çözüm arayışları 1964'ten beri genellikle Genel Sekreterin yardımı veya aracı olmasıyla veyahut ta onun gözetiminde Ada'daki iki toplumun liderleri veya temsilcileri arasında gerçekleşen görüşmelerle sürdürülmüştür. Sorunu 1963'ten itibaren gündemine alan BM, 1974 yılında Türkiye gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtına kadar çözümün nasıl olacağına ilişkin bir tavsiye yapmamış, harekât sonrası dönemde aldığı kararlarda tavsiyelerde bulunmaya başlamıştır. Çeşitli dönemlerden geçen, zaman zaman kesintiye uğrayan, farklı mekân ve biçimlerde tekrar başlayan görüşmelerde somut bir sonuca/çözüme ulaşılamamıştır (Türk, 2003: 163). Son dönemde sorunun çözümüyle ilgili en somut önerilerinden biride Annan Planıydı.

1964'ten beri devam eden bu çözümsüzlük aynı zamanda sorunun tarafları arasında var olan derin görüş ayrılıklarının da bir göstergesidir. Gerek özel temsilciler gerekse de bizzat BM genel Sekreterlerinin -Perez De Cuellar (1982–1991), Butros Butros Ghali (1992–1996) ve Kofi Annan (1997–2006)- imzalarını taşıyan çözüm önerileri de sonuçsuz kalmıştır (Türk, 2003: 173).² 1974 sonrası dönemde gündeme gelen bu öneriler, birbirlerinin devamı gibidirler ve önerilerin hiç biri üzerinde taraflar arasında tam bir kabulü içeren uzlaşma olmamıştır. Ayrıca, farklı etkenler sorunun çözümsüzlüğü üzerinde kronikleşmeyi desteklemiştir. Bunlardan en önemlilerinden birisi de başta BM olmak üzere, uluslararası örgütlerce Kıbrıs Rum tarafının 1963 olayları ve onu izleyen olaylarla ortak devlet niteliğini kaybetmiş olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yasal hükümet olarak benimsenmesi, kuzeydeki Türk yönetiminin yasa dışı görülmesidir (Türk, 2003: 163).³

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra izlemiş olduğu dış politikada Asya ve Afrika'daki bağımsızlık hareketlerini desteklemediği gibi, ortaya çıkan bu devletlerin güvenlik ve kalkınma hamlelerini iki blok dışında gerçekleştirme

² BM Genel Sekreterlerinden Perez De Cuellar 1985-1986 yıllarında “Anlaşma Taslağı”, Butros Gali 1991-1992 yıllarında “Fikirler Dizisi”, ve Kofi Annan 2002-2003 yıllarında “Kıbrıs Sorunu İçin Kapsamlı Uzlaşma Temeli” yada kısaca “Annan Planı” diye bilinen önerilerde bulunmuşlardır.

³ Bu konuda verilecek somut örnekler olarak 1975'te kurulan KTFD ve 1983'te kurulan KKTC'ye karşı BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 367 ve 541 sayılı kararlardır. Alınan kararlarda Türk tarafının kararları esfele karşılanarak, 1983'te kurulan KKTC'nin tanınmaması çağrısı yapılmıştır. 1975 tarihli 367 sayılı karar metni için bakınız:

<http://www.un.org/documents/sc/res/1975/res367e.pdf>, 1983 tarihli 541 sayılı karar metni için bakınız:

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/453/99/IMG/NR045399.pdf?OpenElement>, (17.04.2008). 1977 ve 1979 tarihlerinde, iki toplum liderleri arasında, Ada'daki sorunun çözümüyle ilgili olarak ilke anlaşmasına varılmıştır. 1977 anlaşması için bakınız: Kudret Özersay, **Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme**, 2.B., (Ankara: ASAM Yayınları, 2003), s. 105. 1979 tarihli anlaşmanın metni için bakınız: <http://www.kktcbe.org/TR/Icerik.ASP?ID=517>, (17.04.2008)

arayışlarını da değerlendirmekten uzak kalmıştır. Özellikle bazı Avrupalı müttefiklerinin sömürgelerinden geri çekilmemek için gösterdiği direnç, Türkiye tarafından desteklenmiştir. Bu politik tavır, tablonun bağlantısızlık hareketlerine karşı Türkiye'nin Batının çıkarlarının temsilcisi biçiminde ortaya çıkmasını sağlamıştır (Türk, 2003: 116-117). Bu dönemde Kıbrıs Cumhuriyeti rotasını Bağlantısızlara çevirmişti. Sorunun BM gündemine girmesiyle birlikte, Türkiye bağlantısızlar grubuna derdini anlatma sorunuyla karşılaşmıştır. Grubun genel yaklaşımı, Adaya yönelik dış müdahalelere son verilmesi ve sorunun BM gözetiminde, toplumlararası müzakereler yoluyla çözülmesidir.

GARANTİANLAŞMASI VE GELİŞMELER

İngiltere Grivas'ın eylemlerinin başlamasıyla birlikte en önemli ilk adımını attı. İngiltere, Popogos hükümetini ve Türkiye'yi Londra Konferansı'na davet etti. Burada Kıbrıs'taki ortak savunma konusu görüşülecekti. Türkiye bu daveti kabul etti. Yunanistan da endişelerine rağmen bu konferansa katılacağını bildirdi (Harman, 37-38).

29 Ağustos 1955'te Londra Konferansı başladı. İngiltere Dışişleri Bakanı Mc Milan yaptığı konuşmada İngiltere'nin NATO'ya ve Ortadoğu'da ikili anlaşmalar sayesinde bağlı olduğu ülkelere karşı sorumlu olduğunu, bu nedenle de Kıbrıs'ın İngilizlerin himayesinde olması gerektiğini vurguluyordu. Bunun dışında İngiltere'nin adada üsleri de vardı. Yunanistan Dışişleri Bakanı Stefanopoulos bu konuda olumlu konuşma yaparken, Türkiye adına konuşan Zorlu ise Kıbrıs'ın Türkiye'nin savunmasında önemini ve Ada'nın Türkiye'ye verilmesini istiyordu. Böylece Londra Konferansı, bir sonuca varılmadan son buldu (Harman, 38-40).

1955'ten önceki yıllardaki yürüyüşlerde atılan sloganlardan en fazla kullanılan "Kıbrıs Türk'tür, Türk Kalacaktır" olanıydı. 1955'ten sonra ise "Ya Taksim Ya Ölüm" kullanılmaya başlandı (Çavdar, 2000: 53).

Rumların Enosis isteği, Türklerin ise self-determinasyon hakkına sahip çıkıyor olması, Rumların Enosis isteğini tam olarak gerçekleştirmelerini engelliyordu. Rumların Enosis düşüncesi, Türklerin taksim isteği sonucunda adanın bağımsızlığı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu fikri Amerika, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye kabul etti. Böylece 11 Şubat 1958'de Zürih Antlaşması, 19 Şubat 1959'da Londra Antlaşması imzalandı. Zürih ve Londra Antlaşmalarına İngiltere, Türkiye, Yunanistan, Kıbrıslı Türkler ve Rumlar tarafından böylece kabul edilmiş oldu. Bu antlaşmalar ile Rumların ve Türklerin ortak egemenliğinde ve iki toplumlu bir Cumhuriyet kurulmuş oldu. Enosis ve Taksim yasaklandı. Yeni yapılanmada Cumhurbaşkanı Rum, Yardımcısı Türk olacaktı. Resmi dil Türkçe ve Rumca idi. Bakanlar Kurulu 3 Türk'ten, 7 Rum'dan; Temsilciler Meclisi 35 Rum ve 15 Türk'ten oluşacaktı. Cumhuriyet Ordusu, 60-40, memur kadrosu ise 70-30 olacak şekilde düzenlenecekti. Birer Cemaat

Meclisi oluşturulacaktı. Bu meclis, iki topumun da iç işlerine karışacaktı. Anayasal konulardaki anlaşmazlıkları çözmek için Anayasa Mahkemesi kurulacaktı. Bu mahkemede 1 Türk, 1 Rum, 1 Bağımsız Yargıç olacaktı (Bozkurt, 2002: 52).

1960 Garanti Anlaşması

1974'teki Barış Harekâtı başlamadan önce, iki tarafın da kesin tutum ve tezleri bulunmaktaydı. Türk tarafı, 1959 ve 1960 Antlaşmalarıyla (www.mfa.gov.tr, 2008)⁴ kazandığı haklarından vazgeçmeyeceğini belirtiyordu. Özellikle de Garanti ve İttifak Antlaşmalarıyla kazanılan ve uluslararası platformda da geçerli haklar, Türk tarafı için büyük önem taşıyordu. 1959–60 Antlaşmaları ile Kıbrıs'ta Türkler ve Rumlar arasında siyasi eşitlik temelinde bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş oluyordu. Temelde kurulan bu cumhuriyet, bağımsız olsa da gerçek anlamda hükümler bir devlet olarak siyasal sistemde yer alamadı. Çünkü Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye bazı haklar verilmişti. Eğer Anayasa tamamen ve kısmen değiştirilecek olursa, bu üç ülkenin de müdahale hakkı vardı. Yani Kıbrıs Cumhuriyeti, tam anlamıyla hükümler değildi. 1959 ve 1960 Antlaşmaları ile kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, iki toplum arasındaki bir ortaklık anlaşmasına bağlıydı ve kurulan yeni kurumlar da bu çerçevede düzenlendi Ünal ve Coşkun, 2001: 41-42).

1963 Kanlı Noel

Kıbrıs'ta Zürih ve Londra antlaşmalarıyla oluşan yeni düzen çok uzun sürmedi. Makarios, 1960 Ağustosunda kabul edilip-yürürlüğe giren anayasayı uygulamada yarattığı aksaklıkları bahane ederek tek taraflı olarak bozdu ve 13 maddesinin değiştirilmesini istedi. Bu aslında bir bahaneydi. Amaç Türk tarafını devre dışı bırakıp, Enosis'i gerçekleştirmek için gerekli ortamı hazırlamaktı. Makarios'un bu açıklamasından sonra; EOKA 21 Aralık 1963 yılından itibaren Türk tarafına çeşitli saldırılarda bulunmaya başlamıştır (Denker, 2001: 15-16).

Türkiye Ada'daki Türk kesimine yapılan saldırıların devam etmesi üzerine 15 Şubat 1964'te Müdahale kararı almıştır. Ancak BM Güvenlik Konseyi bunu engelleyerek Kıbrıs'a, uluslararası barış ve güvenliği korumak, çarpışmaların

⁴ Zürih ve Londra'da imzalanan antlaşmaların metinleri için bkz:

http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/AnaKonular/Kibris/, 13.03.2008

⁵ [y.y.], **Kıbrıs Gerçeğinin Bilinmeyen Yönleri**, s. 52- 53.

⁶ 24 Aralık 1963 gecesi 20 Türk öldürülmüş, 40 Türk yaralanmıştır, 1963 Noel arifesinde Türklerin evlerine saldırıda bulunulmuş ve bir Türk ailesinin 10 yaşındaki kızları, 19-17 yaşlarındaki iki oğlunun öldürülmesi, Aynı gün 13 yaşındaki başka bir çocuğun ellerinin dizlerinden bağlanması ve bedenine tacizde bulunulup, ensesinden tabanca ile öldürülmesi, 1963 Noel'i öncesi, Kıbrıs Türk Kuvvetler Alayı Baş Doktoru Binbaşı Nihat İlhan'ın eşi, iki çocuğu ve beş misafirin öldürülmesi bunlara verilebilecek örneklerdir.

yeniden başlamasını önleyici çabalarda bulunmak ve normal şartlara dönülmesine yardımcı olmak amacıyla bir Barış Gücü gönderdi (www.un.org, 2008). Konsey'in 4 Mart 1964 yılında aldığı 186 (1964) sayılı kararın girişi öyledir: Bütün üyeler, uluslararası ilişkilerde herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı veya Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir başka şekilde kuvvet kullanmaktan veya tehdidinde bulunmaktan kaçınacaklardır (daccess-ods.un.org, 2008). Kararın 1. maddesinde de; 'Bütün üye devletler, Kıbrıs'ın Birleşmiş Milletler Yasası altındaki yükümlülüklerine uygun olarak egemen Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki durumu kötüleştirebilecek veya uluslararası barışı tehlikeye sokacak herhangi bir hareketten veya hareket tehdidinde bulunmaktan kaçınmaya çağrılmaktaydı.

Ada'da BM Barış Gücü'nün görevlendirilmesine ilişkin 4 Mart 1964 tarih ve 186 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı, bu tarihten itibaren Kıbrıs Türk halkına, 1983 sonrasında ise KKTC'ye karşı uluslararası alanda tecrit politikası izlenmesi için, hukuki bir dayanak olmasa da “bahane” teşkil etmiştir. Rum Yönetimi, bu kararda GKRY'den “Kıbrıs'ın meşru hükümeti” olarak söz edildiği gerekçesiyle, tüm Kıbrıs'ı temsile yetkili bir tutum içinde olmuş, Kıbrıs Türklerine siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve sportif yasaklamalar başlatmış, 1974 sonrasında ise uluslararası destek bulmuştur (Sezer, 2007: 87).

ABD'de çeşitli planlarla (Acheson ve Plaza) adadaki sorunları çözmeye çalışsa da başarılı olamamıştır. Rum Milli Muhafız ordusu ve Yunan Birlikleri 15 Kasım 1967'de Geçitkale ve Boğaziçi'ne saldırılar düzenlemiş ve bunu üzerine 28 Aralık 1967'de Geçici Türk Yönetimi ilan edilmiştir. Daha sonra Geçici Türk yönetimi Kıbrıs Türk yönetimi adını almış ve 1974'te Otonom Türk yönetimi ilan edilene kadar bu isimle anılmıştır. 1968'de Uluslararası görüşmeler devam etmiştir. 28 Şubat 1971'de Grivas EOKA-B'nin başına geçmiştir. 1974'te Yunanlı subayların komutasında RMMO ve EOKA-B Makiros'un sarayını yıkıp, AKEL ve EDEK partilerinin yandaşlarını öldürdüler. Sampson Cumhurbaşkanı olmuş ve Kıbrıs Elen Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir. Türkiye tüm bu olanlardan sonra harekete geçmiş ve adaya müdahale de bulunmuştur (Bozkurt ve Demirel, 2004: 29-31).

Kıbrıs Barış Harekâtı

⁷ 186 sayılı karara dayanarak 27 Mart 1964'te kurulan BM Kıbrıs Barış Koruma Gücü (UNFICYP), o günden bu yana görevine devam etmektedir. Güçle ilgili ayrıntılar için bakınız: <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unficy/ind.html>, (18.04.2008)

⁸ Kararın tam metni için bakınız: <http://daccess-ods.un.org/TMP/8088206.html>, (14 .04.2008)

⁹ BM tarafından Barış Gücü'nün kurulması tavsiye edilirken bunun Kıbrıs Hükümetinin Rızası şartına bağlamıştır. İki toplumluluk temeli üzerine kurulan ve toplumlardan birinin rızası olmadan karar alınamayan Kıbrıs Devleti ve Hükümetinde, Türklerin temsil edilmediği bir durumda Rumlardan oluşan hükümet yasal bir hükümet olarak kabul edilmiş ve onların rızasıyla Ada'ya Barış Gücü gönderilmiştir. Özersay, s. 75-76.

1974 yılında Yunanistan ile Ege sorunu nedeniyle gerginlikler artmış hemen ardından da Yunanistan destekli faşist EOKA'cılarının darbesi olmuştur. Tüm bunlardan sonra Türkiye ada halkının güvenliğini siyaset gündeminde baş sıraya koymuştur. 1971 yılındaki yönetimce yasaklanan haşhaş ekimine tekrar izin verilmesi nedeniyle ABD askeri yardım konusunda ambargo koymuş ve bu da Amerika aleyhtarı tutumun artmasına neden olmuştur. Hem iç hem de dış siyasi etkenler, Kıbrıs'taki Türklere karşı düzenlenen insanlık dışı saldırılar nedeniyle Ecevit önderliğindeki CHP-MSP koalisyonu Zürih ve Londra Antlaşmasının Türkiye verdiği hakları kullanmıştır. İlki 20–22 Temmuz 1974, ikincisi ise 14–16 Ağustos 1974 yıllarında Ada'nın kuzeyine havadan ve karadan iki askeri harekât yapmıştır (Tunçay ve diğerleri, 2000: 271-272).

Gerçekte bu iki harekât, 1963 yılında birbirinden ayrı düzen Kıbrıs'ın iki halkının coğrafi anlamda da iki bölünmesiydi. Adanın bölünmesi 1974'lerden öncesine dayansa da bu tarihten sonra coğrafi olarak da belirginleşmiştir (Güzel, 1995: 31).

Türk ordusu Kıbrıs'a sebepsiz yere müdahale yapmamıştır. Yunan ordusunun (1974) yapmış olduğu darbe hem Devlet Başkanı Marios'u devirmek, hem de adayı Kıbrıs'a bağlamak amaçlıydı. Bu darbe Kıbrıs'taki halkın can güvenliğini tehlikeye sokmuştur. Zürih ve Londra Antlaşmalarının Türkiye vermiş olduğu garantörlük hakkı vardır. Müdahaleyi bu hakka dayanarak gerçekleştiren Türkiye'nin amacı adayı işgal değil, ada halkının ve Cumhuriyetinin güvenliği ve bütünlüğünü sağlamaktır. Hala da Batı devletler ve Yunanistan Türkiye'nin adadan askerlerini çekmesi için zorlamaktadır (Tuğ, 1995: 39-40).

Tablo 1. Kıbrıs Sorununda Tarafların Geleneksel Görüşleri

Müzakere Konuları	Kıbrıs Rum Tarafının Görüşleri	Kıbrıs Türk Tarafının Görüşleri
Siyasal Sistem	Üniter bir devlet yapısı tercih edilmektedir. Kıbrıslı Türklerin özerkliğe sahip olabildiği bir federasyon veya Kıbrıs Türk toplumunun, eşit olmadığı, iki toplumlu ve iki bölgeci bir federasyon da kabul edilebilir. Ancak, iki federe devletin siyasal eşitliğe sahip olacağı iki bölgeci iki toplumlu federasyonun kabulü için büyük tarafın ödemeler yapması gereklidir.	İki egemen devlet ya da iki bölgeci, iki toplumlu ve iki bağımsız devletten oluşan konfederasyon tercih edilir. Ancak Kıbrıs Türk toplumunun özel bir siyasal eşitliğe sahip olduğu iki bölgeci iki toplumlu federasyon kabul edilebilir.
Federal Yetkiler	Güçlü federal (merkezi) sistem	Çok zayıf konfederal/federal [merkezi] sistem
Devlet Yetkileri	Çok zayıf ve sınırlandırılmış yetkiler	Çok güçlü ve yaygın yetkiler. Belirgin olarak devletler egemen olacaktır
Egemenlik	Adanın genelinde tek egemenlik –her iki toplum için-	Her toplumun self-determinasyon hakkına dayanan, Her bir millet/ulus (toplum) için ayrı ayrı egemenlik

Temsil	Kıbrıslı Rum Cumhurbaşkanı, Kıbrıslı Türk Cumhurbaşkanı yardımcısı -dönüştürümlü başkanlık olmaması kaydıyla olabilir. Kıbrıslı Rumların Bakanlar Kurulu, parlamento ve kamu kurumlarında Türklere oranı, nüfuslarıyla orantılı olmalı - 80:20 oranında Kıbrıslı Rumlar: Kıbrıslı Türkler	Dönüştürümlü Cumhurbaşkanlığı, konfederal/federal kurumlarda 50:50 oranında Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk temsili
Garantörlük	AB ya da BM'nin garantörlüğü yoktur. Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkı yoktur	1960 tarihli Garanti Antlaşması değiştirilmeksizin aynen kalmalıdır. (Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkı devam etmeli)
(3 özgürlük) Hareket özgürlüğü	Mutlak özgürlük	(Eski EOKA teröristleri için olduğu gibi) çok küçük sınırlamaların olduğu özgürlük
Yerleşme Özgürlüğü	Mutlak özgürlük	Sınırlamalar içiren özgürlük (iki taraflılığın korunduğu bir kota konulabilir).
Mülkiyet Özgürlüğü	Mutlak özgürlük	Güçlü sınırlamalar (iki taraflılığın korunduğu bir kota konulabilir) ve uzun bir moratoryum (geçiş dönemi)
Bölgesel düzenlemeler	Kıbrıs Rum Devleti adanın % 80'ine sahip olmalı. Bu oran % 75 lere indirilebilir	Kıbrıs Türk Devleti adanın % 29'unu kontrolünde tutmaya devam etmelidir
Askeri Yığınak	Adanın askerden arındırılması ve Ada'da düzeni korumaya yönelik hafif silahlı polis gücü oluşturulmalıdır.	Her bir devlet için ayrı ayrı savunma ve polis gücü. Adadaki Kıbrıs Türklerinin güvenliğini Türkiye sağlamaya devam etmelidir.
Yerlerinden edilmiş kişiler & Mülkler	Bütün yerlerinden edilmiş kişiler, mülklerine geri dönme hakkına sahiptir.	Yerlerinden edilmiş kişilere sınırlandırılmış giriş. Yerlerinden edilmiş kişilere telafi edici ödemeler ve iki bölgeliliği koruyan bölgesel düzenlemeler
Yerleştirilenler/göçmenler	Bütün Türk yerleşimcilerinin ülkeleri Türkiye'ye geri dönmeleri istenmektedir.	Bütün Türk göçmenler Kıbrıs'ta kalmalı
AB Üyeliği	Kuvvetli bir destek vardır.	Ancak kesin bir çözümden sonra üyelik desteklenmekte, iki toplum için ayrı ayrı referandum ve Kıbrıs - Türkiye arasında özel ilişkiler (örneğin, Türkiye diğer AB üyeleri gibi Kıbrıs'ta aynı haklara sahip olmalı)

Kaynak: Tablonun oluşturulmasında, (Ahmet Sözen & Kudret Özersay, "The Annan Plan: State Succession or Continuity", Middle Eastern Studies, Vol. 43, No. 1, 125 – 141, January 2007. sh. 127-129) adlı çalışmadan yararlanılmıştır.

TOPLUMLARARASI GÖRÜŞMELER

1974–1990 Dönemi

1974 yılındaki harekâttan sonra, Glafkos Klerides, BM Genel Sekreteri Özel temsilcisi Louis Weckmen ve Barış Gücü Komutanı General Prem Chand Kıbrıs Türk yönetimi yürütme Kurulu Başkanı Rauf Denктаş ile görüşmüşler ve iki lider çözüm için görüşmelere başladılar. 25 Temmuz 1974 I. Cenevre görüşmesi, 8 Temmuz 1974'te II. Cenevre Konferansı, 10 Şubat 1974'te Viyana görüşmeleri yapılmıştır. 12 Şubat 1977 yılında iki lider arasında bir anlaşma imzalanmış ve “iki toplumlu iki kesimli bir federasyonu amaç edinmiştir. Tarafların dört şartla anlaşmaları üzerine dört ilke antlaşması ismini almıştı. 18–19 Mayıs 1979 Doruk antlaşması yapılmıştır.

1982 yılında ise Rumlar, sorunu uluslararası platformlarda gündeme getirme girişimlerinde bulunmuşlardır. 15 Kasım 1983 yılında KKTC kurulmuştur (Özersay, 2003: 112-113).¹⁰Bu gelişme üzerine toplanan Güvenlik Konseyi 541 sayılı kararı almıştır (/www.un.org, 2008).¹¹Kararda Kıbrıslı Türk yetkililerce yapılan KKTC'nin ilanını duyuran açıklamadan doğan endişeler dile getirilmekte ve bunun 1960 tarihli Kurucu ve Garanti antlaşmalarına uygun olmadığı, KKTC'nin ilanının geçersiz olduğunu ve Ada'daki durumun kötüleşmesine katkıda bulunacağı belirtilmekteydi. Deklarasyonun geri çekilmesi istenmekte ve tüm devletlere çağrı yapılarak Kıbrıs'ta Kıbrıs Cumhuriyeti'nden başka hiçbir devleti tanımamaları istenmiştir. Bundan sonrada uzun süre görüşmeler durmuştur. Daha sonra 17 Ocak 1985'te Denктаş-Kyprianou Zirvesi, 24 Ağustos 1988 Cenevre uzlaşısı, 15 Eylül 1988 Denктаş-Vasiliu Görüşmesi, 26 Şubat–2 Mart 1990'da New York Zirvesi yapılmıştır (Bozkurt ve Demirel, 2004: 106-114).

1990–2007 Dönemi

BM Güvenlik Konseyi, 1990 yılında 649 sayılı kararını aldı. Bu kararla BM, Ada'daki her iki tarafı da, kabul edilebilir bir çözüm bulma yolunda çaba göstermeye çağırıldı. Aynı karar böyle bir çözümün iki toplumlu, iki kesimli bir anlayışa sahip olması ve çözümün siyasi olarak iki eşit toplum liderinin direkt görüşmeleri yoluyla sağlanması gerektiğini vurguladı. Kararın, Kıbrıs Sorunu'nu 1974'te değil de, 1960'lara hatta öncelerine dayandırması bir başka önemli nokta idi. 1990 Temmuz'unun ilk haftası içinde Kıbrıs Rum Yönetimi "Kıbrıs" adına AB'ye üyelik için başvurdu. BM'nin ve Türk tarafının uyarılarına rağmen topluluk 11 Eylül 1990'da bu başvurunun normal süreç içinde

¹⁰ KTFD Yasama Meclisi, oybirliğiyle almış olduğu kararla KKTC'yi ilan etti ve Bağımsızlık Deklarasyonu'nu açıkladı. Meclisin kararı için bkz: Özersay, s. 112-113.

¹¹ 541 sayılı karar için bkz: <http://www.un.org/Docs/scres/1983/scres83.htm>, (17.04.2008)

değerlendirilmesini kararlaştırdı (www.sabah.com.tr, 2008). Rumların Kıbrıs adına AB'ye yaptıkları başvuru hukuk bakımından sakatlıklarla doludur. Rumların başvurusunun AB tarafından işleme konulması ve akabinde üyelik müzakerelerinin başlaması tam üyelik için aranan Kopenhag kriterlerine aykırıdır (www.belgenet.com, 2008)¹². Kıbrıs Rum tarafının meşru bir anayasası olmadığı gibi 1960 tarihli Kıbrıs anayasasına göre hareket ettikleri kabul edilse bile, anayasa değişiklikler ve başka konularda Türk tarafının onayı gereklidir (Ülger ve Efeğil, 2002: 24).

BM Güvenlik Konseyi'nin 1990'lı yılların başlarında almış olduğu kararlara bakıldığında -649 (1990), 716 (1991), 750 ve 774 (1992)- Kıbrıs sorununun çözümünde temel alınacak ilkeler belirtilmekte ve taraflara işbirliği çağrısı yapılmaktadır. Bu kararlarda genel olarak 1977 ve 1979 Zirve Anlaşmalarına atıfta bulunulmakta, sorunun çözümünün Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenlik, bağımsızlık, bağlantısızlık ve toprak bütünlüğünün korunması ve başka bir ülke ile kısmen veya bütünüyle birleşme, bölünme ve ayrılmaya meydan verilmemesi istenmekte, Ada'daki her iki tarafın mutluluk ve güvenliği için iki bölge ve iki toplumlu bir federasyonu güvence altına alacak anayasal düzen kurulması vurgusu yapılmaktadır.¹³

1992'de 100 paragraftan oluşan BM Fikirler Dizisi, tarafların onayına sunuldu. New York'ta sürdürülen görüşmelerin ardından BM Genel Sekreteri Butros Gali, toprak düzenlemeleri ve anayasal konuların tümünü kapsayacak bir paket anlaşma hazırladı. Türk tarafı 100 paragraftan 91'ini onayladığını açıkladı. Rum tarafında ise, Kıbrıs Rum lideri Yorgo Vasiliu paketi onaylarken, daha sonra iktidara gelen Glafkos Klerides, bu pakete karşı çıktı. 4 Ocak 1997'de Kıbrıslı Rumların, Rusya'dan S-300 yerden havaya 150 km. menzilli füze alımına ilişkin anlaşmaya imza koyması uluslararası arenayı ve dolayısıyla hassas Türk-Yunan ilişkilerini karıştırdı (www.sabah.com.tr, 2008). Türkiye, Kıbrıslı Türklerin güvenliğini tehdit edecek herhangi bir gelişmeye göz yummayacağını açıkladı. İngiltere ve BM de anlaşmaya sert tepki gösterdi.

24 Şubat 1997'de AB, Kıbrıs'ın AB'ye tam üyeliğine ilişkin geleneksel tavrını değiştirerek, Kıbrıs'ın AB'ye tam üyeliğinin gerçekleştirilmesi için Ada'da önce siyasi bir çözümün şart olduğunu açıkladı. Yunanistan da bu açıklamaya

---

¹² Kopenhag Kriterleri için Bakınız:

http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kopenhag_kri.html, 14.04.2008.

¹³ 649 sayılı karar için bkz: <http://www.un.org/Docs/scres/1990/scres90.htm>,

716 sayılı karar için bkz: <http://www.un.org/Docs/scres/1991/scres91.htm>,

750 ve 774 sayılı karar için bkz: <http://www.un.org/documents/sc/res/1992/scres92.htm> (17.04.2008)

tepkilerini bildirdi. AB, ilk defa topluluğa tam üyelik konusunda Kıbrıs Türklerinin de dikkate alınması gerektiğini, tam üyelik görüşmelerine Ada Türklerinin de katılması gerektiğini belirtmek suretiyle net bir şekilde ifade ediyordu. Yunanistan Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos, bu açıklamaların hemen ardından AB'nin Doğu'ya doğru genişlemesini veto edeceğini açıkladı.

Aralık 1997'de yayınlanan Lüksemburg Zirvesi sonuç bildirgesinde Türkiye'yi doğrudan ilgilendiren kararlardan biri de Kıbrıs'tı (ue.eu.int, 2008).¹⁴ Sonuç bildirgesinin 10–12. maddelerinde Kıbrıs'ın 2004 yılında 9 aday ülkeyle birlikte tam üyeliğe kabul edileceği, 28 Şubat 2003 yılına kadar bir sonuca ulaşılamazsa da Rum yönetiminin Kıbrıs adına birliğe üye olabileceği belirtilmiştir. Böylece müktesebat Kuzey taraf için askıya alınacak, bu arada kuzeye ekonomik destek sağlanacaktır. AB, bu tutumu ile uluslararası anlaşmaları çiğnemiş, Kıbrıs'taki çözümsüzlüğü daha da arttırmıştır. Hâlbuki 1960 Garanti Antlaşmaları, Enosis ve Taksim ile birlikte, iki garantör ülke olan Yunanistan ve Türkiye'nin birlikte üye bulunmadıkları herhangi bir örgüt ya da kuruluşa Kıbrıs'ın üye olmasını yasaklamıştır.¹⁵ Bundan sağlanmak istenen amaç yetkileri kısıtlı bir devlet olarak oluşturulan Kıbrıs Devleti'nin dolaylı da olsa kendi bağımsızlığını ortadan kaldırmasını engellemektir.

1999 yılının sonlarında BM gözetiminde müzakereler başlamış ancak BM'nin tutumu nedeniyle 2000 yılında Denктаş görüşmelerden çekilmiştir. Bir yıl boyunca hiçbir görüşmeler yapılmamıştır. Avrupalılar Türk tarafını “çözüm istemeyen-görüşme masasından kaçan-uzlaşmadan kaçan” olarak görmüş, Rumları ise “Avrupalı-barışçı-medeni” olarak adlandırmıştır. 2002 yılında ise Kıbrıs Rum kesiminin AB'ne girmesine az zaman kalması nedeniyle ada da çözüm bulunması için çağrılar başladı (Coşkun, 2002:47-48). 15 Mayıs 2002'de Ada, 1979 yılından bu yana ilk kez bir BM genel sekreterini ağırladı. BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Kıbrıs Rum kesimi lideri Glafkos Klerides'le görüştüktan sonra KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş'la da bir araya geldi.

Her iki lider arasında Ocak 2002'de başlayan yüz yüze görüşmeler, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Annan'ın 11 Kasım 2002 tarihinde taraflara, Annan Planı olarak da anılan “Kıbrıs Sorununa Kapsamlı Çözüm Temeli” başlıklı belgeyi sunmasıyla sonuçlanmıştır (www.mfa.gov.tr, 2008). Bundan sonraki süreç ise Annan Planı ve Kıbrıs Rum Kesiminin AB ye üye olması ile devam etmiştir.

¹⁴ Lüksemburg Zirvesi'nin sonuç metni için bkz:

http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/032a0008.htm, (04.04.2008)

¹⁵ Antlaşma metni için bakınız:

http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/AnaKonular/Kibris/Garanti_Antlasmasi_Zurich11Subat1959.htm, (28.03.2008)

Annan, 26 Şubat 2003 tarihinde gittiği Ada'da planın üçüncü versiyonunu taraflara sunmuştur. Genel Sekreter söz konusu planı ve planda öngörülen süreci kabul edip etmediklerini bildirmek üzere iki tarafı 10 Mart 2003 tarihinde Lahey'e davet etmiştir. Davet üzerine iki lider 10 Mart tarihinde Lahey'de bir araya gelmişlerdir. Anılan toplantıya Garantör ülkeler olarak Türkiye, Yunanistan ve İngiltere de katılmıştır. 16 Nisan 2003 tarihinde, Atina'daki AB Zirvesi'nde diğer 9 aday ülkeyle birlikte GKRY de AB ile Katılım Antlaşması'nı imzalamıştır. Böylece, Türk tarafının uyarılarına rağmen, GKRY'ni çözüme teşvik edebilecek önemli bir unsur yitirilmiştir. KKTC Bakanlar Kurulu, 16 Nisan 2003 tarihinde iki taraf arasındaki ticaretin serbestleştirilmesi yönünde bir karar almıştır. Buna benzer şekilde, 21 Nisan tarihinde KKTC'nden GKRY'ne ve GKRY'nden KKTC'ne geçişlerin de serbestleştirilmesine yönelik bir dizi düzenlemeyi tek yanlı olarak uygulamaya koymuştur. Karar, 23 Nisan 2003 günü yürürlüğe girmiştir (www.mfa.gov.tr, 2008).

Dönemin Rum lideri Papadapulos yani Rum Yönetimi, Annan Planını reddetseler de AB üyelik sürecinin başlayacağını biliyordu. Bu nedenle de, Türk tarafının planı reddi ya da kabulü aslında onlar için çokta önemli değildi (www.trncwashdoc.org, 2007).¹⁶ Rauf Denктаş planı kesin bir dille reddediyordu. Denктаş'a göre plan Adaya huzursuzluk ve savaş getirecek, ve adadaki Türk varlığını kısa sürede yok olmasını sağlayacaktı (www.volkangazetesi.com, 2008; Güven, 2003: 159-198; Türk, 2003: 180-186; Bozkurt ve Demirel, 2004: 99-103).¹⁷

Müzakereler neticesinde nihai hale getirilen çözüm planı 24 Nisan 2004 tarihinde GKRY ve KKTC'de ayrı ayrı fakat eşzamanlı olarak düzenlenen referandumlarla Kıbrıs'taki iki halkın onayına sunulmuştur. Rum halkının %75.83'ü Planı reddederken, Kıbrıs Türk tarafı kendileri için getireceği pek çok zorluğa rağmen %64.91 çoğunlukla Plan'a "evet" demiştir. Sonuçta, Rum toplumunun güçlü reddi karşısında, BM ve AB dâhil tüm uluslararası camianın desteklediği bu kapsamlı çözüm planı geçersiz hale gelmiştir.

Referandumlar sonucunda Ada'da yeni bir durum ortaya çıkmıştır. Referandumun ardından başta BM, AB gibi uluslararası kuruluşlar ile ABD, İngiltere, Almanya gibi ülkelere Kıbrıs Türk tarafının tutumunu destekleyen, Rum tarafının planı reddetmesinden üzüntü duyulduğunu beyan eden ve Kıbrıs

¹⁶ http://www.trncwashdoc.org/News/03-02_25.html (15 Mayıs 2007)

¹⁷ Annan Planı'na yönelik değerlendirme ve eleştiriler için bkz: **28 Şubat sürecinde Kıbrıs: Sorunlar, Çözümler**, (Panel Kitapçığı) (Ankara: Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2003), s. 27-52; Veysi Akın, 'Türkiye'nin AB Müzakere Sürecinde Kıbrıs Sorunu: Enosis mi? Kalıcı Çözüm mü?', **Kıbrıs Laboratuvarı**, Derleyen: Şenol Kantarcı, İstanbul, Aktüel, 2005, s. 71-83; Cemalettin Taşkiran, 'Kıbrıs Meselesinde Son Durum ve Muhtemel Gelişmeler', **Kıbrıs Laboratuvarı**, Derleyen: Şenol Kantarcı, İstanbul, Aktüel, 2005, s. 87-94.

Türk tarafının izolasyonunun artık devam edemeyeceğini vurgulayan açıklamalar gelmiştir. Bu konuda bazı adımlar atılmışsa da bugün itibarıyla geline noktada Kıbrıs Türklerinin yıllarca maruz kaldıkları izolasyonun kırılması sağlanamamıştır (www.mfa.gov.tr, 2008).

AB'nin yapması gereken, onlarca yıldır KKTC'ye devam eden haksız ambargo uygulamasını kaldırmaktır. Sorunun çözümü için yapabileceği en önemli katkıda sorunun taraflarından birine, diğerinin şartlarını kabule zorlayıcı baskılar uygulamak değil, aksine aralarında çözümün sağlanmasına yönelik bir diyalogun kurulmasına yardımcı olmaktır (Türk, 2003: 193).

Genel Sekreteri'nin iyi niyet misyonu ve müzakere sürecine ilişkin 28 Mayıs 2004 tarihli raporu 3 Haziran 2004 tarihinde (S/2004/437) yayınlanmıştır.¹⁸ BM Genel Sekreteri iyi niyet misyonu raporunda, referandumlar sonrasında Kıbrıs Türklerinin durumunun uluslararası camia tarafından ele alınması gereğine işaret etmekte ve Kıbrıs Türklerine baskı uygulamak veya onları dünyadan tecrit etmek için hiçbir gerekçe kalmadığını kayda geçirmektedir. Bu çerçevede Kıbrıs Türklerine yönelik ambargo ve kısıtlamaların kaldırılması için uluslararası camiaya ve Güvenlik Konseyi'ne kuvvetli bir çağrıda bulunmakta, Kıbrıs Türk tarafının kalkınmasını engelleyen ve onları dünyadan tecrit eden uygulamalara son verilmesini istemektedir.

KKTC Cumhurbaşkanlığı seçimleri 17 Nisan 2005 tarihinde yapılmıştır. Başbakan Mehmet Ali Talat birinci turda oyların % 55.60'ını alarak Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Talat, 20 Nisan tarihinde düzenlenen yemin töreninin ardından görevi Rauf Denktaş'tan teslim almıştır. Türk tarafı sorunun çözümü konusunda girişimlerine devam ederek 2005 yılının sonlarına doğru iki taraf arasında çatışma ve bölünmenin sembolü olan Lokmacı Kapısını açma girişiminde bulunmasına rağmen sonuç alamamıştır (www.cnnurk.com, 2008).¹⁹

Türkiye, 30 Mayıs 2005'te, tüm kısıtlamaların ilgili taraflarca aynı anda kaldırılmasına yönelik yeni bir öneriyle, Kıbrıs'ta adil, kalıcı ve kapsamlı bir çözüm amacı güden yeni bir açılımda bulunmuş ve bu girişimin unsurları Genel Sekretere gönderilen bir mektup ile uluslararası toplumun dikkatine sunulmuştur.²⁰ Öneride, kişilerin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımına ilişkin mevcut kısıtlamaların ilgili tüm taraflarca karşılıklı olarak aynı anda kaldırılmasını öngörülmekteydi. Öneri paketi kabul görmüş olsaydı, sadece Kıbrıs Türklerinin dünyayla bütünleşmesini sağlamakla kalmayacak, Kıbrıslı

¹⁸Raporun orijinal metni için bakınız:

<http://daccess-ods.un.org/TMP/3146553.html>, (28.03.2008)

¹⁹Lokmacı Kapısı ile ilgili gelişmeler ve son durum hakkında bakınız:

http://www.cnnurk.com/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&haberID=444225, (04.04.2008).

²⁰Mektubun metni için bkz: <http://daccess-ods.un.org/TMP/6204223.html>, (04.04.2007). Belge no: A/59/820 - S/2005/355

Rum gemi ve uçaklarının da Türk deniz ve hava limanlarına girebilmeleri mümkün olacaktı.

KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'la 20 Kasım 2006 tarihinde Cenevre'de bir görüşme gerçekleştirmiştir. BMGS Annan görüşme sonrasında yaptığı açıklamada, 2004 yılında yapılan referandumların sonucuna atıfla, Kuzey Kıbrıs'ın kalkınma çabalarına bütün tarafların yardımcı olması gerektiğini vurgulamış ve Mayıs 2004 tarihli iyi niyet misyonu raporunda Kıbrıslı Türklere uygulanan izolasyonların kaldırılması gerekliliğine dikkat çektiğini belirtmiştir (www.mfa.gov.tr, 2008).

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban Ki Moon, 25 Kasım 2006 – 25 Mayıs 2007 dönemini kapsayan Kıbrıs'ta konuşlu BM Barış Gücü (UNFICYP) raporunu 5 Haziran 2007 tarihinde Güvenlik Konseyi'ne sunmuştur. Raporda, Kıbrıs Türklerine uygulanan kısıtlamaların kaldırılmasının önemine vurgu yapılmaktadır.

ANNAN PLANI

Annan Planı, BM Genel Sekreterlerinin getirmiş olduğu çözüm önerileri içerisinde en kapsamlı ve en ayrıntılı olanıdır. Fakat plan her iki taraf içinde ideal bir plan değildir (Sözen ve Özersay, 2007: 138). 11 Kasım 2002 tarihinde ilk kez Annan Planı Ada'daki iki tarafın liderine sunulmuştur. Tarafların yapmış olduğu görüş ve öneriler değerlendirilmesiyle, 10 Aralık 2002, 26 Şubat 2003 ve 29 Mart 2004 yıllarında düzeltmeler ve eklemeler yapılmıştır. Planın son hali ise Genel Sekreter tarafından 31 Mart 2004'de İsviçre Bürgenstock kentinde taraflara sunulmuştur (www.sabah.com.tr, 2008).²¹

Plan gerek sahip olduğu içeriği ve gerek görüşülme süreci itibarıyla AB'nin genişleme takvimi ve Kıbrıs'ın AB üyeliğine-kimi durumlarda da Türkiye'nin AB üyeliğine²²endeksenmiştir. Planda, Kıbrıs Cumhuriyetinin ortak kurucuları olan Rum ve Türk taraflarının siyasal eşitlik temeline dayalı iki bölge, bağımsız ve birleşik bir Kıbrıs'ta, Uluslararası Hukuk ve BM ilke ve amaçlarına bağlı; barış, dostluk, güvenlik ve refah içerisinde ortaklıklarını yenilemeleri öngörülmektedir (www.mfa.gov.tr, 2008).²³

İki kurucu devlet olan Kıbrıs Rum Devleti ve Kıbrıs Türk Devleti, federal bir yapı içerisinde Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'ni oluşturacaktır. Planda 'Kıbrıs Cumhuriyeti' ifadesi kullanılmamış, yeni ortaklıkla oluşturulacak olan devlet 'birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti' olarak adlandırılmıştır. 1960 tarihli Kıbrıs

²¹ http://www.sabah.com.tr/ozel/3142/dosya_42.html (15.04.2007)

²² Annan Planı madde 1/5'te "Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye ile özel dostluk bağlarını, Garanti ve İttifak Antlaşmaları ile işbu Anlaşma'nın Kıbrıs'ta oluşturduğu dengeye saygı göstererek sürdürür ve Avrupa Birliği üyesi bir ülke olarak Türkiye'nin Birliğe katılımını destekler" denilmektedir.

²³ http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/AnaKonular/Kibris/BM_Kapsamlı_cozum_Planı_AnnanPlanı.htm, (17.04.2008)

Cumhuriyeti Kuruluş Antlaşması ile Garanti antlaşması ve İttifak Antlaşması'nın yürürlükte kalması ve kıyas yoluyla Kıbrıs'taki yeni duruma uygulanması öngörülmüştür (Türk, 2003: 179). Annan Planı'nda yer alan başlıca anlaşmazlık konuları aşağıdaki tabloda başlıklar halinde gösterilmiştir.

Tablo 2. Annan Planındaki Kıbrıs Anlaşmazlığının Ana Konuları

Müzakere Konuları	Annan Planı
Siyasal sistem	Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk kurucu devletlerini kapsayan iki bölgeci bir yapıya sahip Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti öngörülmektedir. Bu devlet, -özel bir adı olmayan- federasyonla konfederasyonunun karışımıdır. Federal hükümet ve onun kurucu devletlerle ilişkileri İsviçre modeli, devletin dış ilişkileri ve iki kurucu devlet arasındaki iç ilişkilerde Belçika modeli kullanılır.
Federal Yetkiler	Zayıf merkezi yetkiler
(Kurucu) Devlet Yetkileri	Belirli alanlarda güçlü ve yaygın yetkiler (eğitim, din vb. gibi)
Egemenlik	Paylaşılan tek egemenlik (ENOSİS ve TAKSİM yaşıktır)
Temsil	Dönüşümlü Cumhurbaşkanlığı ve üst mecliste (Senato) 50:50 oranında (iki toplumluluğu/ milletliliği sembolize etmek için); alt mecliste (Millet Meclisi), bakanlar kurulunda (Başkanlık Konseyi) ve federal kurumlarda nüfusla orantılı temsil hakkı.
Garantörlük	1960 Garanti Antlaşması gerekli değişikliklerle güçlendirilerek devam edecek. (Adanın gerçekleriyle uyumlu olarak)
Yargı Organı	En yüksek yargı organı Yüksek Mahkemedir. Kurucu devletler, kurucu devletlerden biri veya her ikisiyle federal devlet arasında çıkacak uyuşmazlıkları çözme yetkisi vardır. Mahkeme her iki kurucu devletten eşit sayıda hâkimle veya aksi kararlaştırılmadıkça Kıbrıslı olmayan üç hâkimden oluşur.
3 özgürlük	
Hareket özgürlüğü	Hareket özgürlüğünde bir sınırlama yok.
Yerleşme özgürlüğü	Yeni devletin iki bölgecilikini tanıyan sınırlanmış özgürlük. Yılı belli olmayan bir moratoryum (veya Türkiye AB üyesi olana kadar) bir kota
Mülkiyet Özgürlüğü	Yeni devletin iki bölgecilikini tanıyan sınırlanmış özgürlük. Yılı belli olmayan bir moratoryum (veya Türkiye AB üyesi olana kadar) bir kota
Bölgesel Düzenlemeler	72:28 oranında
Askeri Yiğnak	Süresi belli olmayan ya da Türkiye AB üyesi oluncaya kadar, yabancı askerlerin geri çekilme takvimi. 1960 Garanti Antlaşmasında kararlaştırıldığı gibi 650 Türk, 950 Yunan askeri kalacak. Her bir devlet için hafif silahlı polis gücü ve federal devlet polis gücü
Yerlerinden Edilmiş Kişiler & Mallar	Yerlerinden edilenlerin bazılarının bölgesel düzenlemelere uygun olarak yerleştirileceği ve geri kalanların ya önceki mülklerine yerleştirileceği ya da mali olarak telafi edileceği karmaşık bir düzenleme.
Yerleştirilenler/Göçmenler	Belirli kriterlere dayanan (evlilik, belirli bir dönem çalışma veya ikametgâh vb.) Sabit sayıda (45.000) Türk göçmen/yerleşimci kalacak. Diğerleri ise Türkiye'ye yerleşmeyi isteme seçeneğine sahip olacaktır. Benzer bir liste (45.000 kişi) de Kıbrıs Rum tarafı için tasarlanmıştır.
AB Üyeliği	Topluluk müktesebatına yönelik birlikte olası kapsamlı çözümle ilgili düzenlemelerin sonucunda AB üyeliği

Kaynak: Tablonun oluşturulmasında, (Ahmet Sözen & Kudret Özersay, "The Annan Plan: State Succession or Continuity", Middle Eastern Studies, Vol. 43, No. 1, 125 – 141, January 2007. sh. 127–129) adlı çalışmadan yararlanılmıştır.

Annan Planı'nda uzlaşmanın adı olarak geçen Kuruluş Anlaşması temelinde, Kıbrıs sorununa kesin bir çözüm bulmayı amaçlamaktadır. Yeni düzenin adı Birleşik Kıbrıs Devleti olacaktır. Yeni düzen ile tek bir uluslararası kişilik ve egemenlikte olan bağımsız bir devlet kurulacaktır. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başkenti Lefkoşe, resmi dili Yunanca ve Türkçe olacaktır. Resmi tatilleri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Milli Bayramı, Yıl Başı günü, İşçi Bayramı ve Hıristiyan-Müslüman Dini Bayramları olacaktır. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, ülkenin en üst anayasası olacaktır (Dodd, 2004: 13).

24 Nisan 2004 tarihinde Ada'daki her iki tarafın eş zamanlı ve ayrı ayrı yaptığı referandum sonucunda Rum tarafı Planı % 76 oranında reddederken Türk tarafı Planı % 65 oranında kabul etti. Referandumun sonucu, çözüm için Türk tarafının gerekli iyi niyete sahip olduğunu gösterirken, Rum tarafının yetki paylaşımı ve Kıbrıs Türk tarafının siyasal eşitliğini kabule hazır olmadığını gösterdi (Sözen ve Özersay, 2007: 139). Rum toplumunun güçlü reddi karşısında, BM ve AB'nin de aralarında bulunduğu tüm uluslararası toplumun desteklediği kapsamlı çözüm planı masada kalarak geçersiz hale geldi. Planda yer alan hüküm gereğince de referandumun sonucundan bağımsız olarak 1 Mayıs 2004 tarihinde AB üyeliğine kabul edilmiştir.

AB, tüm Ada'yı temsilen Rumları üyeliğe kabul ederken sonraki süreçte Türk tarafına yaptığı haksızlığı bir nebze olsun gidermek için bir önlemler paketi devreye sokmuştur. Bu çerçevede; Ercan Havaalanı'nın uluslararası hava trafiğine açılması, doğrudan ticaret anlaşması/tüzüğünü yürürlüğe koyma, izolasyonları tedricen kaldırma, iki kesim arasındaki ekonomik büyüme farklılığını kısmen gidermek amacıyla 259 milyon Euro'luk yardım paketini açma gibi önlemler almıştır. Fakat AB vermiş olduğu taahhütlerden sadece yardım paketinin 150 milyon Euro'luk kısmını ödeyerek –Rumların ve Yunanistan'ın vetolarından dolayı 109 milyon Euro'luk kısmı kadük hale gelmiştir- diğer önlemleri hukuki engellere takıldığı gerekçesiyle gerçekleştirilmemiştir.

Ayrıca AB, Gümrük Birliğinin 2004 yılında üyeliğe kabul edilen 10 ülkeyle de –Kıbrıs Rum Yönetimi de dâhil- genişletilmesi ve uygulanması, dolayısıyla da deniz ve hava limanlarının Kıbrıs Rum Yönetimi'ne açılmasını kapsayan Ek Protokolü Türkiye'nin imzalamasını istemiş, Türkiye ise bu isteğe karşı çıkarak bir Karşı Deklarasyon yayımlamıştır. Türkiye'nin bu hamlesine karşılık AB Komisyonu da, tam üyeliği getirecek 8 müzakere başlığını askıya alarak müzakerelere açmamıştır. Sürecin bu derece olumsuz gelişmesinde ve Rum Tarafının AB'ye kolaylıkla üye olabilmesinde 2003 yılındaki Lahey Zirvesi'nde masaya oturmayı reddeden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yönetimi'nin de katkısı olmuştur (Oktay, 2003).

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, 2003 yılında Güvenlik Konseyi'ne sunduğu Kıbrıs Raporu'nda hayal kırıklığını belirtmiş ve uluslararası toplumun

desteğiyle yürüttüğü çözüm çabalarının sonuçsuz kalma nedenlerini ayrıntılı olarak anlatmış ve çözümsüzlüğün başkahramanı olarak Rauf Denktaş'ı göstermiştir.²⁴

Sorunun çözümünü kendi istekleri doğrultusunda gören taraflar 40 yılı aşkın süredir sorunun çözümünde uzlaşmamışlardır. Aslında çözüm için kendi çıkarlarına göre değil de ortak çıkarlara göre hareket edebilselerdi uluslararası toplumun gündeminde böyle bir sorun yer almayabilirdi. Kıbrıs sorununda başarılı ve kalıcı bir çözüm ancak kazan-kazan esasına dayalı olarak sağlanabilir kazan-kaybet mantığıyla değil.

SONUÇ

Kıbrıs sorunu yarım yüzyılı aşkın bir süredir Türkiye'nin gündeminde olan bir konudur. 1950'li yıllardan itibaren sorun Yunanlıların da girişimleriyle uluslararası platformlara-BM- kaymış ve buradan çıkan sonuçlar genelde Kıbrıslı Türklerin ve Türkiye'nin aleyhine olmuştur. Bu durumun doğmasının önemli nedenlerinden biri Türk tarafının tezlerinin –özellikle- Bağlantısızların görüşlerine ters düşmesidir.

Kıbrıs sorununun Türk dış politikasında oldukça önemli bir gündem maddesi olması üzerine, hükümetler kayıtsız şartsız Batıcı politikalar izlemeyi bırakıp daha esnek bir dış politika izlemeye başladılar. Ankara genelde batıya özelde ABD'ye verdiği siyasal desteğin doğru olmadığını, batının çıkarlarına hizmet eden ama Türkiye'nin çıkarlarına ters düşen konular olabileceğini ve bu durumda da bağımsız hareket etmesi gerektiğini kabul etti (Ersoy, 2002: 242).²⁵

1963 Kanlı Noel'deki Türk tarafına yapılan katliamların durdurulamaması ve Türkleri adada azınlık durumuna düşürme çabaları nedeniyle yapılan harekâtlar (1974) bile halen uluslararası toplumun çoğunluğu tarafından haksız bir işgal olarak görülmektedir. Hâlbuki 1960 Garanti Antlaşması ile Türkiye'ye Yunanistan gibi garantörlük hakkı verilmiştir. Türkiye bu harekâttan önce gerekli girişimlerden bir sonuç alamayınca böyle bir girişimde bulunmuştur.

Rum tarafının uzlaşmaz tutumunun sonucu olarak, BM'nin iyi niyet girişimleriyle 1977–1983 yılları arasında devam eden taraflar arası görüşmelerden bir sonuç alınamayınca, Kıbrıslı Türkler 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyetini ilan ettiler. Kıbrıs Türk tarafı, yıllardır adada bir azınlık olduğunu, taksim ile iki yapıli federasyon isteğini belirtse de 1983'te kurulan KKTC'yi dünya devletleri tanımayı kabul etmemişlerdir.

Bugün ise bu sorunun kendi lehlerine çözümü adına Türkiye'nin AB'ne girme

²⁴<http://www.un.org/News/Press/docs/2003/sc7727.doc.htm>, (17.04.2008)

²⁵ Bu konuda verilecek en tipik örnek 1964 tarihli Johnson Mektubudur. Bu mektup sonrasında Türkiye BM'de başta Müslüman ülkeler olmak üzere, Üçüncü Dünya Ülkeleriyle iyi ilişkiler kurması gerektiğinin farkına vardı.

isteği kullanılmaya başlanmıştır. Böyle bir koşulu Türkiye'nin önüne çıkarma hakkı olmayan Avrupalı devletler (özellikle de Yunanistan'ın Enosis düşüncesi nedeniyle olan baskısıyla) bu sorunu, Rum istekleri doğrultusunda çözme yönünde baskıda bulunmuşlardır. Kıbrıs Türk tarafı ilkesel olarak AB üyeliğine karşı olmamakla birlikte AB üyeliğinin Ada'nın kendine özgü koşullarına göre (Sui Generis) değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Türkiye BM'yi devre dışı bırakmak suretiyle konunun başka forumlara taşınmasına yönelik eğilimlere karşıdır. GKRY'nin süregelen uzlaşmaz tutumu nedeniyle Genel Sekreterin müzakereleri yeniden başlatma çabalarının bugüne kadar sonuçsuz kalmıştır. Bu olumsuzluklara rağmen, Türkiye KKTC ile birlikte, Kıbrıs sorununun BM himayesinde, iki bölgelilik, siyasi eşitlik, iki kurucu Devletin eşit statüsü ve yeni bir ortaklık devleti kurulması gibi yerleşik BM parametrelerine dayalı bir ortaklık temelinde kalıcı ve kapsamlı bir çözüme ulaştırılması yönündeki çabaları desteklemeye devam etmektedir.

Bugün gelinen sonuç eski sorunların devam edeceğini göstermektedir. Hâlbuki 1960 Garanti Antlaşmasınının 1. maddesine göre Kıbrıs, hiçbir uluslararası örgüte girmeyecektir. Bu anlaşmayı çiğneyen Avrupalı Devletler, Türkiye'nin AB'ye girme sürecinde Kıbrıs sorununu her zaman önünde bir engel olarak göstermektedir ve gösterecektir. Türkiye ise bu andan itibaren ancak AB'ne girdikten sonra eşit koşullarda masaya oturmayı kabul ettirmek durumundadır. Yoksa Yunanistan'ın Enosis düşüncesi Türkiye'nin gelecekteki güvenliği açısından büyük bir sorun olarak kalacaktır.

KAYNAKÇA

Akın, Veysi, 'Türkiye'nin AB Müzakere Sürecinde Kıbrıs Sorunu: Enosis mi? Kalıcı Çözüm mü?', Kıbrıs Laboratuvarı, Derleyen: Şenol Kantarcı, İstanbul, Aktüel, 2005.

Bozkurt, Enver – Demirel, Havva, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu, 1. Baskı, (Ankara: Nobel Yayınevi, 2004).

Bozkurt, İsmail, 'Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış', AB ve Kıbrıs, Bugünü ve Geleceği, Ed: İrfan Kaya Ülger ve Ertan Efeğil, (İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2002).

Çavdar, Tevfik, Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950–1955), 2. Baskı, (Ankara: İmge Kitabevi, 2000).

Demirtaş, Birgül Coşkun, “Kıbrıs'ta Yeni Süreç, Dostlar Masa Başında Görsün Taktiği Mi., Çözüm İçin Yeni Bir Strateji Mi?”, Stratejik Analiz, C:III, S:21, Ocak 2002.

Denker, M. Sami, Kıbrıs Sorunu: Bir Millet'in ve Devletin Yaşama Hakkı, 1. Baskı, (İstanbul: Türkar Yayınları, 2001).

Dodd, Clement. “Annan Planı ve Kıbrıs Sorunu”, Güncel Hukuk Dergisi, Sayı 3, Ankara, 3 Mart 2004.

Ersoy, Hamit, 'Kıbrıs Sorunu'nun Türk Dış Politikasına Etkileri', AB ve Kıbrıs, Bugünü ve Geleceği, Ed: İrfan Kaya Ülger ve Ertan Efeğil, (İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2002).

Güven, Erdal, Helsinki'den Kopenhag'a Kıbrıs, (İstanbul: Om Yayınevi, 2003).

Güzel, Şükrü. “Kıbrıs Sorununun Tarihçesi”, Kıbrıs Sorunu ve Birleşmiş Milletler, Birleşmiş Milletler Türk Derneği Yıllığı, C:I, S:19, Ankara, 1995.

Harman, Doğan. Emperyalizm Kıbrıs ve AKEL, ([y.y.]: Kıbrıslı Yayınları, [t.y.]).

Oktay, Emel Osmaçavuşoğlu, “Atina Zirvesi'nin Ardından Türkiye'nin AB ve Kıbrıs Politikası”, http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/print_08.html, (17.04.2008).

Olgun, Aydın, Kıbrıs Gerçeği 1931-1990, (Ankara: Demiroğlu Matbaacılık, 1991).

Özersay, Kudret, Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme, 2.B., (Ankara: ASAM Yayınları, 2003).

Sezer, Sema, 'KKTC'nin Tecridi ve Kırılan Hayaller', Stratejik Analiz, Temmuz

2007.

Sönmezoğlu, Faruk, Tarafların Tutum ve Tezleri Açısından Kıbrıs Sorunu, (İstanbul: İ. Ü. Basımevi, 1991).

Sözen, Ahmet ve Özersay, Kudret, “The Annan Plan: State Succession or Continuity”, *Middle Eastern Studies*, Vol. 43, No. 1, January 2007

Taşkıran, Cemalettin 'Kıbrıs Meselesinde Son Durum ve Muhtemel Gelişmeler', Kıbrıs Laboratuvarı, Derleyen: Şenol Kantarcı, İstanbul, Aktüel, 2005.

Tuğ, Aydın Zeki. “Kıbrıs Sorunu Nasıl Çözülür”, *Türk İdare Dergisi*, Y:67, S:408, Ankara, 1995.

Tunçay, Mete vd., *Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980*, 6. Baskı, (İstanbul: Cem Yayınları, 2000).

Türk, Hikmet Sami, *Kıbrıs Sorunu: Çözüm Zamanı*, (Ankara: TESAV Yayınları, 2003).

Ülger, İrfan Kaya ve Efeğil, Ertan, *Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi: Bugünü ve Yarını*, 1. Baskı, (Ankara: Ahsen Matbaacılık, 2001).

Ünal, Hasan ve Coşkun Birgül Demirtaş, “Kıbrıs Meselesi: Kısa Tarihçe, Mevcut Durum Analizi ve Muhtemel Senaryolar”, *Stratejik Analiz*, C:I, S:12, Nisan 2001.

28 Şubat sürecinde Kıbrıs: Sorunlar, Çözümler, (Panel Kitapçığı) (Ankara: Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2003)

Kıbrıs Gerçeğinin Bilinmeyen Yönleri, (İstanbul: Promat Yayınları, 1992)

İnternet Kaynakları

http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/AnaKonular/Kibris/, (13.03.2008).

<http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unficyp/index.html>, (18.04.2008).

<http://daccess-ods.un.org/TMP/8088206.html>, (14.04.2008).

<http://www.un.org/Docs/scres/1983/scres83.htm>, (17.04.2008).

http://www.sabah.com.tr/ozel/kibris13/dosya_28.html, (29.02.2008).

http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kopenhag_kri.html, (14.04.2008).

http://www.sabah.com.tr/ozel/kibris13/dosya_28.html, (29.02.2008).

http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/AnaKonular/Kibris/Kibrissongelis_mele_082002.htm, (24.03.2008).

http://www.trncwashdoc.org/News/03-02_25.html, (15.05.2007).

<http://www.volkangazetesi.com/haber/03Subat/250203/habert1.htm>,
(15.05.2007)

http://www.cnnturk.com/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&haberID=444225, (04.04.2008).

http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/AnaKonular/Kibris/BM_Kapsamli_Cozum_Plani_AnnanPlanı.htm, (17.04.2008).

